

**Додаток до проекту декорування
церкви**

**Св. Софії-Премудрості Божої у
м.Львові**

2015р.

Мисько Юрій Мартинюк Маркіян

Християнський храм – це посвячене місце прослави і почитання Бога Єдиного, і вже найдавніші місця Святого Письма говорять про жертовники і Святі Місця, святині та храми. Побудував найкращий на Сході храм і мудрий цар Соломон. Його, очевидно, можна вважати найпершим храмом, присвяченим Софії премудрості Божій, оскільки Соломон є тим, хто одним з перших пророкував другу Божу Особу, Божу Премудрість-Христа; і сама Слава Триєдиного Бога перебувала у Свята Святих Соломонового храму.

Упродовж перших віків християнства вірні ховалися і проводили свої богослужіння в катакомбах. Але коли християнство вийшло з підземель і отримало статус державної релігії, вже у VI столітті постає велична споруда – воздвигнута імператором Юстиніаном церква на честь Софії, премудрости Божої.

В IX-XI столітті по Візантії та інших християнських країнах було споруджено багато храмів, які мали присвячення Святій Софії: у Салоніках, Охридї, Трапезунді тощо.

Син Володимира Ярослав Мудрий звів храм на славу Божої Премудрості – Святу Софію Київську.

Він залишився і донині вершиною українського церковного будівництва, символом віруючого і побожного духу українського народу та звеличення неосяжної Божої Премудрості в часах найбільшої могутності держави в історії українського народу та дороговказом для нього на всі віки.

Патріарх Йосиф Ісповідник, прибувши після вісімнадцятирічної неволі у тюрмах і на каторзі, вирішив пожертвами вірних звести і в столиці християнського світу, у Стародавньому Римі, біля Українського Католицького університету, новий Храм Божої премудрості, як видимий знак глибоко закоріненої у нашому народі християнської віри. Він казав: «Нехай і Українська Софія у Римі хоч в одробині заступить и сповнить оцю ролю в житті всіх українців на Батьківщині і поселеннях, коли в Київській Софії затихла молитва і Служба Божа. Нехай тим гарячіше лине вона тут за Божу мудрість, «горню мудрість» (Утреня свв. Кирила і Methodія), коли нині людська мудрість, мудрість цього віку (1 Кор. 2, 6) хоче брати перевагу і знищити наш нарід та нашу Церкву. Нехай не лише українці, але і неукраїнці находять тут піднесення духа, потіху, розраду і передусім просвітлення у важкі хвилини життя і рішення. Нехай вона стане могутнім чинником для нашого світлого майбутнього і приверне славні часи наших князів, коли-то вперше постала Свята Софія в Києві: «Ми говоримо про мудрість Божу в тайні, що її Бог призначив перед віками нам на славу (1 Кор. 2, 7)».

Саме багатовікову традицію декорування церков, присвячених Святій Софії, та листування Патріарха Йосифа Сліпого зі Святославом Городинським було вирішено покласти в основу Мистецького Образу оформлення храму Софії Премудрості Божої у Львові.

Храм – як ідеальний іконостас; він у своїй цілісності являє собою образ, що реалізує концепцію премудрого Божого Промислу у створенні та існуванні

цього світу. В основі концепції розпису лежать слова Апостола Павла: «Софія – Премудрість Божа – сам Христос» (1 Кор. 1:24).

При цьому Святий Апостол Павло, говорячи про Премудрість у Першому посланні до Коринфян, має на увазі це Святе Юродство Хреста, яке так важко збагнути світу. Пише про Премудрість і Царепророк Соломон: «Премудрість созда собі дом, і утверди столпів сім. Закла своя жертвенна, і раствори в чаші своїй вино і уготова трапезу». І апостол, і пророк, згадуючи Премудрість, говорять про Жертву. Таким чином, Премудрість є Христос в його співвідношенні до Світу, в його служінні Відкуплення, в його стражданнях і його Святих Дарах (і уготова свою трапезу). Присвячення Софії є присвячення Господу Іскупителю, тому важливу роль тут відіграє тема Хреста.

Ця тема проходить через усю історію Християнської спільноти з моменту навернення імператора Костянтина. Святий Імператор спочатку перемагає Хресним знаменням, бачить його неодноразово на небі, а згодом, після Хрещення, віднаходить в Ієрусалімі Животворний Хрест і відновлює Храм Воскресіння. Вже в IV столітті свято оновлення Ієрусалимського храму 13 вересня святкується в нерозривній єдності з днем Воздвиження Пречесного і Животворящего Хреста 14 вересня. Тогочасні джерела підкреслюють співпадіння дат оновлення древнього Храму Соломона і Храму Гробу Господня.

Природньо у зв'язку з тим чути в день Оновлення Храму читання з книги Премудрості Соломонової: «Премудрість созда собі дом», що є паримійним читанням свята, разом з читанням: «Отверзутся врата твоя, Ієрусалиме, і не затворяться день і ніч».

Таким чином, Софійське присвячення треба розуміти в контексті свята Оновлення Храму в Єрусалімі або ж Воскресіння Христового. Тут виникає що одна тема, тема дому Премудрості – Небесного Єрусалиму.

Таким чином, основними темами, запропонованих розписів, стають: саме зображення Софії Премудрості Божої, Діяння Христа, спрямовані на Викуплення роду людського з влади гріха, Жертва, Євхаристія, Хрест, Небесний Єрусалім і тема апостольської спадкоємності. Основну сценографію вирішено було розмістити по осях: вертикальній, від Старого Заповіту до Вознесіння Христового і в зворотньому напрямку, як символ обоження цього світу Господом; і хрестоподібно по горизонталі, згідно з символікою Хреста, який об'єднує небесне і земне. «Як чотири кінці Хреста тримаються і скріплюються його серединою, так і силою Божою тримається висота і глибина, довгота і ширина, тобто вся видима і невидима тварь». (Св. Іоан Дамаскін).

Всі розписи поділені на три умовних яруси. Перший: купольна частина з барабаном і вівтар; другий: паруси і східна та західна стіни; третій: північна і південна стіни.

По задуму всі сцени мають немов би обертатися навколо вертикальної осі, символізуючи річний цикл богослужінь.

До першого найважливішого ярусу, в першу чергу, відноситься вівтар, на якому центральну частину займає композиція «Софія Премудрість Божа» у мандорлі на троні з підніжжям із семи стовпів, обабіч сцена моління Пресвятої Богородиці і Іоана Предтечі. Зліва і справа символи Євангелістів. Під ними сцена Євхаристії, яка закінчується постатями Іоана Златоустого і Василя Великого як символ спадкоємності Благодаті Духу Святого через апостолів на святителів. За давніх часів у апсидах Софіївських храмів часто зображали сцени «Як Христос передає сувій Іоану Златоусту» і «Служіння Літургії святим Василиєм». Над Святою Євхаристією поміщена текстова стрічка з Євангелія Святого Матфея: «Прийміте ядіте сіє єсть тіло мое» (26:26).

«Пийте від неї всі сія бо єсть кров моя Нового завіту, яже за многія ізливається во оставленіє гріхів».

Над фігурою Софії у мандорлі благословляючий Христос.

У світловому отворі святилища прийнято рішення розмістити вітраж із зображенням Етімасії – Престолу Уготованого (чотириніжковий престол з Євангелієм, над яким возноситься голуб – Дух Святий).

Оскільки Етімасія являє собою скорочену версію «Зіслання Святого Духу», ми пропонуємо розгорнути цю сцену і зобразити дванадцять апостолів, на яких сходить Святий Дух у вигляді вогняних язиків.

Між сценами «Зіслання Святого Духу» і Софією стрічка з написом з притч царя Соломона: «Премудрість созда собі дом і ізсече стовпів сім» (9:1; 9:2).

З появою і розвитком хрестово-купольної системи храму радіус скуфії куполу суттєво зменшився, а барабан став більш високим і вузьким. Така архітектурна форма не дозволяла більше зображати багатофігурні композиції, і в куполі з'являється зображення Христа Пантократора у райдужному медальоні. Образ Пантократора має ту саму есхатологічну символіку, що і «Вознесіння», і являє собою його скорочену версію. У запропонованій архітектурній ситуації (ротонда) купольна частина дозволяє повернутися до традиційного для Софіївських храмів (Свята Софія у Салоніках 885 р., Софія в Охриді) розміщення у центральному куполі сцени «Вознесіння».

Ці дві сцени, «Вознесіння» і «Зіслання Святого Духу», ще в доіконоборчий період займали найголовніше місце у загальній сценографії храму і виділялись з поміж інших своїм центральним розміщенням.

Це видима констатація людини у тому, що не тільки душа, але й тіло може бути причетно до Небесного Царства, тобто падша людина може бути спасенна до кінця, у всій повноті свого богоствореного буття.

В традиції є випадки перенесення сцени «Зіслання Святого Духу» у вівтар (Сицилія, базиліка в Чефалу XII ст.).

«Вознесіння» являє собою символ звершення діянь Христа – Святої Премудрості Божої на Землі і перехід до уготування небесних осель для вірних його послідовників, прихід Духа на апостолів заснування церкви і спадкоємства вчення і передання його за ієрархією до мужів апостольських, святителів, мучеників, преподобних, ісповідників в усі куточки Світу.

Символом Небесних осель, дому Премудрості є Небесний Єрусалим – його вирішено зобразити в барабані як алегоричну орнаментальну стрічку, яка буде перекликатися з другою орнаментальною стрічкою на стінах між вікнами, символізуючи земний рай Едем, насаджений при створенні Світу. Святий Соломон пише у своїх притчах: «Тоді я була при Ньому художницею і була радістю всякий день веселяхся пред лицем Його на всяк час».

На орнаментальній стрічці планується зобразити райські дерева, птахів і звірів. Діяння Святої Премудрості по домобудівництву земному і небесному відокремлюють другий ярус розписів, у якому розміщуються десять сцен додекаертону, які залишилися.

На восьми трапеціях парусів зображені хрестоподібно: на схід «Зішестя Святого Духу», на захід «Різдво», на північ «Богоявлення», на південь «Преображення».

Другий хрест. Північний схід: «Воздвиження Чесного Хреста». Південний захід: «Стрітіння». Південний схід: «В'їзд до Єрусалиму». Північний захід: «Введення до храму Пресвятої Богородиці».

Сцени розташовані одна за одною так, що створюють замкнене коло. Над кожною з них стрічка напису зі старозавітних пророцтв. Пропонуємо писати написи на грецькій, латинській, українській, старослов'янській і староеврейській мовах, символічно підкреслюючи, що у Христі «немає ні іудея, ні грека», але благодать Божа преображає і обожує кожний народ, роблячи його індивідуальним і неповторним членом у єдності Христової церкви.

Ще два свята зображаються на східній і західній стінах, завершуючи цикл дванадцяти свят. Над апсидою Благовіщення, у центрі якого Пречесний і Животворний Хрест Господній. Навпроти – «Успіння Присвятої Богородиці».

Третій і останній ярус представленої концепції розпису розпочинається з символічної полоси, присвяченої Едему. Між вікнами північних і південних стін розташовані райські дерева, птахи і звірі. Вони обрамляють вікна, у яких пропонується розмістити двадцять вітражних композицій із зображенням святих української землі, від Святого Володимира і Святої Ольги, Антонія і Феодосія Печерських до святих мучеників ісповідників і преподобних сучасності. Всі вони, направлені до престолу, створюють алегоричну сцену ходи праведних до «Престолу уготованого» в Небесний Єрусалим, у Райський сад з рікою життя – духовним Йорданом.

Останнім ярусом розписів на шести стінах, північних і південних, у храмі вірних мають стати сцени звеличення старозавітних пророків.

Стіни зліва і справа від святилища присвячені пророкам і царям Давиду і Соломону. Центральна північна стіна присвячена Аврааму. Навпроти стіна Мойсея, до заходу стіна Якова і стіна Йосифа.

На північних стінах в простінках між арками зображено по дві сцени з життя кожного пророка: на стіні Якова «Видіння уві сні Яковом небесної лествиці» і «Боротьба Якова з янголом», на стіні Мойсея «Неопалима купина» і «Розділення води у Чермному морі і потоплення війська фараона», на стіні

Давида «Покаяння Давида» і «Пророк Самуїл помазує отрока Давида на Царство». Так само і на південних стінах між арками із заходу на схід: стіна Йосифа зі сценами «Пояснення снів фараона» і «Йосиф прощає своїх братів»; стіна Авраама зі сценами «Жертвоприношення Авраама» і «Гостинність Авраама»; стіна Соломона зі сценами «Суд Соломона» і «Побудова Єрусалимського храму».

В центрі кожної стіни розташована орнаментальна вставка із зображенням райських птахів і монограми Христа. Над ними текстова стрічка з пророцтвами, присвяченими кожній зі сцен.

Цокольний ярус церкви планується оздобити каменем. У святилищі на висоті 1.60 – 1.80 над лавами і горним сідалищем кам'яні рельєфи розміром 80 – 90 сантиметрів з різьбленими напівколонами і фризом, на них по черзі зображені плакетки з птахами і звірами – давньохристиянськими символами: павами, феніксами, вівцями, левами, тельцями, орлами, зображенням риби і сценами з книг Старого Заповіту: «Книги премудості Соломона», «Книги притч Соломонових» і «Книги премудості Ісуса сина Сірахова». Планується, що цей фриз буде розвиватися зі святилища по храму вірних до входу у церкву. У святилищі, над горним сідалищем, розташоване кругле рельєфне зображення монограми імені Ісуса Христа з видіння імператора Костянтина. Обабіч розташовані символічні зображення Премудрості Божої у стилі архаїчної народної кам'яної скульптури із висіченими віршами зі Старого Заповіту. На північ: Премудрість, яка тримає храм із написом «Премудрість созда собі дом», за нею Премудрість, яка веде жертвовного тельця і розтворює вино із написом: «Премудрість заклала жертву і розтворила вино своє і уготовала у себе трапезу» і зображення Соломона, який пише книгу Премудрості. На південь рельєф із зображенням Премудрості, яка бере участь у створенні Всесвіту із написом: «Коли Він уготовляв небеса, я була там». Наступна композиція це Премудрість, яка тримає чашу з вином і хліб із написом: «Ідіть їште хліб мій і пийте вино...». Завершує ряд пророк Давид, що грає на псалтирі.

Також планується оздобити напівколонами та різьбленими фризами простір навколо ажурних арок у храмі вірних. Центральним акцентом кам'яних вставок, окрім різьбленого престолу, має стати кам'яний одноярусний іконостас, де замість дерев'яних ікон пропонується зробити фресковий намісний ряд, а святкові ікони виставити прямо на основну балку на вершні і під час святкування просто знімати їх з іконостасу і вкладати в аналойний ківот для поклоніння.

У нартексі храму планується зобразити Страсний цикл, тому що Христос постраждав поза воротам Єрусалиму.

Основною технікою виконання має стати фреска а-сессо з використанням натуральних пігментів па замоченому вапняному тиньку. Фреску пропонується виконувати з використанням старогрецького прийому тетрафонія. Чотири основних кольори – сієна натуральна, охра червона, чорне вугілля та білила. Інші фарби використовуються тільки для кольорових акцентів.

Апсидну і купольну частину церкви пропонуємо виконати мозаїкою на золотому тлі. Якщо це неможливо, об'єднати все фресковою технікою.

Вікна стін і світловий отвір святилища: вітражі, загальний рівень і іконостас. Камінь: вапняк або пісковик.

У підземній церкві Климента папи Римського основний акцент хотілось би зробити на спадкоємності дару Духу Святого через Апостолів на всю Вселенську Церкву та єдність тіла Христової Церкви у всьому світі.

На півночі вертикальної стіни за престолом пропонується зобразити Христа Вседержителя на царському троні в оточенні янголів. На втопленому колі в центрі стелі Етімасію з голубом – Духом Святим та відкритим Євангелієм, що лежить на Престолі Уготованому. Від нього по колу розходяться вогняні язики на апостолів, що сидять на дванадцяти престолах, і Богородицю.

Від них, симетрично по колу, як хвилі від центру, зображені святі. Перший ряд – Мужі Апостольські. Серед них Климентій Папа Римський, Ігнатій Богоносець, Полікарп Смирнський, Апостол Варнава. Наступний ряд – святителі Іоан Златоустий, Василій Великий, Григорій Богослов, Миколай Мирлікійський, Кирило Александрійський, Спіридон Триміфунтський і т.д. Наступним колом, як промені від сонця, святі з різних куточків світу. Український Володимир Великий, візантійські Костянтин Імператор і Єлена, великі єгипетські святі і подвижники Антоній Великий і Феодосій Великий, Ісаак Сириянин, святі темношкірі подвижники Африки Мойсей Мурин, священомученик Феоген, єпископ Іппонський, італійські папи Римські Анфір і Фавій, Блажений Августин, Тома з Аквіну, Святитель Ансгарій Єпископ Гамбургський, Рівноапостольна Ніна Грузинська, Рівноапостольний Зігфрід Шведський, шотландський подвижник Дритхельм Мелроузський, Святий Патрик просвітитель Ірландський і світильники Гельскої церкви Прп. Колум з Кілле, Ігумен Айола, преподобна Бригада Ігуменя Кілдара, Святитель Герман і мученик Рустік Паризькі, Святий Боніфатій Кредитонський Апостол земель Германських, Рівноапостольний Унні Архієпископ, іспанські святі святий Осія Кордубський, Святитель Леандр архієпископ Севільї та багато інших святих Східної і Західної Європи і Близького Сходу.

На вертикальних стінах можна зобразити святих, що прославилися в Латинській Америці, у Північній Америці, Китаї, Японії.

Зважаючи на цокольне розташування церкви Климента папи Римського і майже тотальне використання цементу в побудові, розпис планується виконувати селікатними фарбами, які прекрасно зарекомендували себе на бетонних поверхнях, в екстер'єрі та у сирих приміщеннях. Для стилістики пропонується взяти за взірць давньоримське храмово декорування (Равени та храму Климента папи у Римі).

Церкву «Гробу Господнього», яку не планується використовувати для богослужіння, а тільки для індивідуальної молитви, пропонується розписувати у техніці *buono* (справжньої) фрески на світлих, майже білих фонах, обрамлених теракотовою фільонкою у стилі давньохристиянського катакомбного живопису з використанням давньохристиянської символіки.

Центральною фігурою має стати зображення Христа в образі Доброго Пастиря в оточенні сцен Євангельських притч (притчі про митаря і фарисея, про овець і козлищ, про блудного сина) і сцен Тайної вечері, Воскресіння Лазаря, Ловлі риби.

Для розради, напоумлення вірних і створення глибокого молитовного настрою.